

MLADINSKI KNJIŽNIČAR - DA!

Elizabeta Hriberšek Balkovec, Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, Ljubljana

UDK 023-057:027.625:028.5

Povzetek

Razvoj informacijskih sredstev in opremljanje knjižnic z njimi postavlja pred mladinske knjižničarje številna nova vprašanja: Kakšna naj bo njihova vloga, ali naj bodo le inštruktorji za uporabo informacijskih sredstev, ali le posredniki informacij med virom informacij in uporabnikom? Ali naj v prvi vrsti ostanejo poznavalci in svetovalci ustrezne otroške in mladinske literature otrokom, staršem, vzgojiteljem, učiteljem in ostalim, ki delajo z mladimi? Kako najti in obdržati mesto v v bibliotekarski stroki? Ali so potrebne posebne oblike izobraževanja za knjižničarje, ki delajo z mladimi? Pri tem bi morali več pozornosti nameniti tudi izobraževanju za delo z novimi viri informacij.

UDC 023-057:027.625:028.5

Summary

The development of information sources and their presence in libraries has risen some new questions for the librarians for young people. What should their role be, should they become only instructors for the use of information sources or should they become mediators between information source and user? Or should they in the first place remain experts and counsellors, specialized in children and youth literature, for children, their parents, educators, teachers and others working with young people? How to find and keep one's place in the frames of librarianship? Are special forms of training needed for librarians working with young people; in this context, more attention should be paid to the hands-on training with new information sources.

Referat temelji predvsem na izkušnjah ob delu v splošnoizobraževalni knjižnici (dalje SIK), v enoti, ki je namenjena otrokom do 15. leta starosti. Moj namen pa ni, da bi se spuščala v razpravo o različnih vidikih primernosti takšne starostne opredelitve.

Če bi vas vprašala, katera knjižničarka ali knjižničar (v nadaljevanju bom uporabljala le moško obliko) vam je ostal v najlepšem spominu, bi večina od vas najverjetneje odgovorila, da je to ali šolski knjižničar ali pa prijazna gospa z mladinskega oddelka knjižnice v vašem kraju, ki vam je napisala prvo člansko izkaznico in vam pomagala izbirati vaše prve knjige.

Kdo pravzaprav je mladinski knjižničar? Splošno mnenje je, da je to človek, ki ima rad otroke in knjige. Največkrat je to nekdo, ki si je zaradi te posebne ljubezni do otrok in knjige izbral službo v knjižnici. Tudi mene pogosto vprašajo, zakaj sem se odločila za to službo? Moj odgovor je podoben že zapisanemu: ljubezen do otrok in želja približati jim pisano besedo; da bi knjigo vzljubili tako, kot jo imam rada sama.

Ob pripravah na pisanje referata se je pokazalo, da o problemu literature skoraj ni. Prispevki o mladinskem knjižničarstvu so večinoma poročila o različnih akcijah ali pa o literaturi za mlade. Tuji avtorji pa se ukvarjajo s starejšimi bralci, t.i. 'young adults' in z raziskavami, kako naj v knjižnice pritegnejo čimveč pripadnikov te generacije in kako naj knjižnice postanejo zatočišče za tiste, ki ne vedo, kam.

Ko sem pričela s pisanjem referata, pa smo v knjižnico dobili doktorsko delo Silve Novljan (Novljan, 1996), ki temeljito secira delo šolskih knjižnic. Postavili smo si vprašanje: kaj pa mladinski oddelki splošnoizobraževalnih knjižnic? Kakšna je njihova vloga in položaj?

Novljanova piše: "šolska knjižnica naj bi funkcionalno opismenila učenca za samostojno in aktivno uporabo knjižnice, njenega gradiva in informacijskih virov v vseh vrstah knjižnic in drugih informacijskih centrih." (Novljan, 1996, str. 108). Kaj pa SIK? V aktualnih normativih in standardih so mladinski knjižničarji omenjeni v delu, ki govori o strokovnih delavcih v SIK. "Za posebne naloge mora imeti SIK specializiran strokovni kader. Specializacijo potrebujejo delavci, ki delajo z mladim bralcem, delavci v knjižnično informacijski in dokumentacijski dejavnosti in strokovni delavci ter raziskovalci v posebnih zbirkah". (Normativi, 1982, str. 7). V točki 8.2. pa piše: "V SIK se za zaposlovanje knjižničarskih delavcev upoštevajo naslednji standardi: ...1 strokovni delavec za specifični program dela z mladimi, če je na območju knjižnice najmanj 3000 mladih do 15 leta starosti. (Normativi, 1982, str. 7). Nikjer pa ni določeno, kakšna naj bo ta specializacija. Naj bo iz psihologije, pedagogike, književnosti, likovne, glasbene ali plesne umetnosti?

Dejstvo je, da se mora delo obeh vej mladinskega knjižničarstva, tako tistega v šolski knjižnici kot tistega v SIK, pokrivati. Njuna skupna želja bi morala biti, da čim bolje poskrbita za mladega bralca. V šolski knjižnici naj bi poskrbeli za osnovno knjižničarsko znanje in informacijsko izobraževanje, SIK pa naj bi znanje nadgrajeval in po potrebi dopolnjeval; v SIK naj bi mladi bralci našli predvsem knjige za dodatno izobraževanje in t.i. prostočasno branje. Vendar pa je v večini primerov (vsaj v večjih krajih) mladinski oddelek SIK prvi, kjer se otroci srečajo s knjižnico in mladinskim knjižničarjem. Poleg dela z otrokom je pomembno, da mladinski knjižničar dobro dela tudi s starši, starimi starši, tetami, strici, vzgojitelji. Ti lahko namreč veliko pripomorejo k temu, da vzgojimo dobre bralce in (ker knjižničarstvo ni samo sebi namen) obiskovalce naših knjižnic.

Vendar dobivam nehote občutek, da se je knjižničarstvo pričelo usmerjati v vode "kabinetnega dela". Glede na to, da primanjkuje temeljnih del za izobraževanje knjižničarjev, za nadaljnji razvoj stroke, je to do neke mere razumljivo. Kot praktik, kot knjižničar, ki delam z ljudmi, pa se ne morem sprijazniti z dejstvom, da je računalnik postal predmet občudovanja zaposlenih v knjižnicah. Postavlja se vprašanje, ali je pomembnejše, da znaš najti knjigo v računalniku in povedati, katera knjižnica v Sloveniji ali v svetu jo ima ali to, o čem knjiga govori. V določenih vrstah knjižnic, kjer uporabniki določajo takšen način izposoje, da. Ne pa v mladinskih knjižnicah. Tu je važnejše, da ti poznaš knjigo, da poznaš njeno vsebino; ne le pri leposlovju, marveč tudi pri poučnih knjigah. Osnovno delo mladinskega knjižničarja naj bi vendarle bilo, da bi mlademu bralcu ponudil primerno knjigo. Ponuditi primerne pa ne moreš, če poznaš le zapis v računalniku. V knjigi Čudežno potovanje beremo: *"Dragi knjižničarji, varuhi templja, lepo je, da so vse knjige na svetu našle svoj koticček v popolni organiziranosti vaših sponinov (kako bi se znašel brez vas, s sponinom, ki še najbolj spominja na prazno parcelo?). Čudovito je, kako obvladate vse klasifikacije po tematiki v teh skladovnicah, ki vas obdajajo. Vendar bi bilo dobro slišati tudi, kako pripovedujete zgodbe svojih najljubših romanov tistim izposojevalcem, ki so se izgubili v goščavi knjig. Lepo bi bilo, če bi izkazali spoštovanje spominu na najboljše, kar ste prebrali! Postanite pripovedniki - čarovniki! - in knjige bodo skočile s polic v roke bralcev."* (Pennac, 1996, str. 111). Menim, da bi morali vsi knjižničarji, ne le mladinski, dajati večji poudarek delu z uporabnikom knjižnice.

Ne trdim, da računalnik ni potreben; priznam, da nam je zelo olajšal delo pri izposoji. S prihodom računalnikov se je spremenilo tudi osnovno orodje našega bibliopedagoškega dela. Še sama sem uporabnike naše knjižnice učila uporabljati različne vrste katalogov, sedaj pa jih skušamo učiti iskanja knjig s pomočjo računalnika. Vendar je računalnik le orodje, ki ga uporabljamo pri delu, prvi pa (vsaj morali bi biti) so še vedno bralci! Zavedam se tudi, da je pogoj za dobro delo z bralcem dobro organizirana knjižnica. Težko je izvajati bibliopedagoško delo brez dobrih katalogov in če gradivo na policah ni

urejeno. Mladi bralec te bo hitro postavil na hladno, če boš po zapisu trdil, ta knjiga stoji tam in tam, ko pa bosta prišla do polic, bo knjiga stala popolnoma drugje.

Opažamo pa tudi, da je z računalnikom postalo naše delo precej bolj manualno. Redki so še bralci, ki pridejo v knjižnico in v njej ostanejo uro ali celo dve in ki pri izbiranju knjig poiščejo mladinskega knjižničarja, da bi jim svetoval "dobro knjigo". Hiter življenjski ritem se je priritihotapil tudi v knjižnico.

"Dober dan (ali pa še to ne), rabim to in to knjigo". Poiščemo želeno knjigo, poskeniramo bralčevo izkaznico, knjižno kodo, stiskamo potrdilo in nadebudnež z "Nasvidenje!" odbrzi iz knjižnice. Velikokrat prihajajo v knjižnico namesto otrok starši in stari starši. In izgublja se osnovno poslanstvo mladinskih knjižničarjev: naučiti otroka samostojne uporabe knjižničnega gradiva. Kajti na mladinskih oddelkih moramo pogosto dopolnjevati ali celo opravljati delo šolskih knjižnic, ki, predvsem zaradi pomanjkanja denarja pa tudi dobrih kadrov, ne zmorejo opraviti svoje osnovne naloge: knjižničnega opismenjevanja. Otroci dobijo referat (ali modernejše, narediti morajo plakat) v šoli. Doma naložijo staršem, kaj morajo narediti. To naredijo dobro ali slabo. Starši pridejo z listkom v knjižnico. Nekateri zelo dobro vedo, kaj mora otrok narediti, drugim se o tem niti ne sanja. Naloga dobrega mladinskega knjižničarja je, da z vsemi svojimi čutili skuša ugotoviti, kaj učiteljica pričakuje od otroka in kako mora biti zadana naloga opravljena. Staršem naložimo kup knjig, mimogrede jim še povemo, kje je najbližja fotokopirnica, ker bognečaj, da bi otrok kaj sam narisal; bolje je, če so stvari fotokopirane (če se le da barvno), še bolje pa je, če jih iz knjig kar izrežejo, ker v knjižnici to itak opazijo šele čez pol leta. Starši odhitijo domov, kjer največkrat eden od njiju tudi sam naredi plakat, ker je otrok preveč utrujen, da bi to opravil. Sanje vsakega mladinskega knjižničarja pa so, da bi otrok sam prišel v knjižnico, da bi povedal, kaj želi in bi skupaj s knjižničarjem poiskala knjige, članke, pobrskala po ustreznih CD-romih. Naslednjič bi knjižničar pomagal manj, naslednjič še manj.... in ob koncu osnovne šole bi učenci vedeli, kaj je enciklopedija, kaj je leksikon, kaj priročnik, kaj slovar... **in kako jih uporabljamo.** Ker bistvo znanja ni, da imaš stvari v glavi, ampak da veš, kje podatke poiskati.

Nova tehnologija pa potegne za seboj tudi izobraževanje zaposlenih v knjižnici. Se tako dober videorekorder ali računalnik sta ničvredna, če ju knjižničar ne zna uporabljati in naučiti uporabnika knjižnice, kako ju uporabljati. To pa prinaša novo past: neredko smo knjižničarji v knjižnicah tako zatopljeni v, in zaposleni z računalniki in vnosom gradiva, da komaj dvignemo glavo od zaslona in se posvetimo uporabniku. Le-ta pa bi moral ostati na prvem mestu, ne glede na razvoj tehnologije. Posebej se mi zdi to pomembno pri mlajših uporabnikih, ki so še posebej občutljivi in ki jim veliko pomeni, da jim zna knjižničar prisluhnti. Pogosto smo mladinski knjižničarji

tudi "mame", ki zvedo za "cveke", uslišane in neuslišane ljubezni, pa za bratce in sestrice, ki bodo prišli.

Morebiti bi kazalo razmisliti, da bi že ob študiju bibliotekarstva v višjih letnikih ponudili študentom možnost, da poslušajo različne seminarje. Morda bi tistim, ki jih vleče v mladinske knjižnice, ponudili kakšen seminar o mladinski književnosti, psihologiji mladostnika, pedagogiki. Zavedam se, da imamo ljudje različne interese in želje, kaj početi v življenju, a zavedati se moramo, da je delo z mladim bralcem enako pomembno kot delo z odraslim bralcem ali kot kreacija zapisa v računalniško bazo, izdelava bibliografije ali pisanje strokovnega članka. Prav tu se namreč mladinski knjižničarji čutimo prizadete. Velikokrat nam rečejo, "ah, to pa res ni nobeno delo, če delaš v otroški knjižnici, to je kot biti v Tivoliju na igrišču..." Mnogi se ne zavedajo, da je delo mladinskega knjižničarja hudičevo odgovorno. Če zavoziš na začetku, pa vzemimo čisto banalen primer, da si neprijazen do mladega obiskovalca, lahko pri njem do konca življenja vzbudiš odpor do knjižnic in knjižničarjev! Za dobro delo pa se moramo tudi že zaposleni knjižničarji neprestano izobraževati. Poleg znanja iz knjižničarstva bi mladinski knjižničarji potrebovali tudi osnovna znanja iz drugih strok, npr. psihologije, literarne teorije, književnosti, še posebej mladinske. Kdor je dolga leta delal v mladinski knjižnici, pa čuti tudi pomanjkanje poznavanja literature za odrasle. Ob množici mladinskega leposlovja in poučne literature, ki jih moraš poznati za svoje delo, ti ne preostane dovolj časa, da bi prebiral tudi dela za odrasle. Dobrodošel bi bil seminar na vsakih nekaj let, kjer bi mladinske knjižničarje seznanili z novostmi in smermi, vsaj v slovenski književnosti. Ne bi bilo pa tudi prav nič narobe, če bi knjižničarji, ki delajo z odraslimi bralci, poslušali kakšno predavanje o slovenski mladinski književnosti. Več bi potrebovali tudi znanj o novih nosilcih informacij; tudi čisto operativnih. Veliko mladinskih knjižničarjev ne zna vklopiti kasetofona, videorekorderja ali računalnika. Računalniki danes ne pomenijo le igrice; na tržišču se pojavljajo številni (tudi slovenski) odlični CD-romi, s katerimi bi lahko odlično dopolnili informacije, ki jih prinašajo knjige. A kako se izobraževati? Iz izkušenj lahko zapišem, da odhod vsakega kolega na seminar za dan ali dva pomeni pravo revolucijo pri delu na izposoji. Kako je potem šele v manjših knjižnicah? Kako je tam, kjer je zaposlen le en knjižničar? Kazalo bi razmisliti o letnem študijskem dopustu za mladinske knjižničarje. Lepo bi bilo, če bi se udeležbe na takih seminarjih tudi upoštevale pri napredovanju, prošnjah za službo, ipd. Zelja in potreb je veliko. Pionirska knjižnica v Ljubljani enkrat mesečno organizira strokovno srečanje, kjer se srečajo strokovnjaki z določenega področja in žal le predstavniki knjižničarjev. Le-ti gotovo poslušano posredujejo naprej, a to ni isto, kot če stvar slišiš iz prve roke. Pogrešamo boljše koordiniranje dela mladinskih knjižničarjev na državni ravni, večje število seminarjev s temami, ki bi ustrezale potrebam mladinskih knjižničarjev.

Napaka, ki jo morda mladinski knjižničarji pri svojem delu delamo je, da dajemo absolutno prednost knjigi in zanemarjamo ostalo knjižnično gradivo. Mogoče je tega kriva finančna situacija, ko imamo malo denarja, pa ga raje damo za knjige in ne za kasete, CD-rome. Premalo poznamo tudi druge nosilce informacij in ker se bojimo to priznati, ne želimo delati z ostalim knjižničnim gradivom.

Pennac v svoji knjigi piše o pravicah bralcev. Trdi, da si odrasli lastimo vse pravice, ki pa jih odrekamo mladim, ker jim skušamo priljubiti branje. "Te pravice so: da ne beremo, da preskakujemo strani, da knjige ne končamo, da ponovno beremo, da beremo karkoli, da 'bovariziramo', da beremo kjerkoli, da listamo po knjigah, da beremo na glas, da molčimo." (Pennac, 1996, str. 124/125). Pri izposoji, pri prostem pristopu, ki ga ima večina mladinskih oddelkov, imajo naši bralci absolutno pravico, da pridejo do pulta in zahtevajo, da jim poiščemo želeno knjigo, lahko se sprehajajo od police do police z nami, ko jim pripovedujemo o skrivnostih knjižnice in gradiva v njej; če pa želijo, jih moramo pustiti pri miru, da delajo to, kar hočejo. In dober mladinski knjižničar mora začutiti, kakšnega obiskovalca in bralca ima pred seboj.

Postavlja se tudi vprašanje, ali imamo mladinski knjižničarji pravico določati bralcu, katera knjiga je primerna zanj in katera ni. Lahko mu npr. svetujemo, katero gradivo je primerno za njegovo dojetje; a prepovedani sad je najslajši. V želji, da bi naši bralci brali le najboljše, literarno, umetniško primerna besedila, jim ne "priporočamo" branja trivialne literature. Spet je tu Pennac: "*Obstajajo torej 'dobri' in 'slabi' romani. In običajno so slabi tisti, ki nam prvi prekrizajo pot. In če sem odkrit, ko sem bil jaz na vrsti, da se podam na to pot, so se mi takšni romani zdeli 'fantastični'. Imel sem izjemno srečo: nihče se ni norčeval iz mene, nihče ni dvigal obrvi do neba ali ravnal z menoj, kot da sem kreten. Nekaj 'dobrih' romanov so mi zgolj pustili v bližini, nikakor pa mi niso prepovedali slabih. To je bilo modro dejanje.*" (Pennac, 1996, str. 140).

Če govorimo o mladinskem knjižničarju, največkrat mislimo na knjižničarja, ki dela s predšolskimi otroki in šolarji, ki obiskujejo nižje razrede osnovne šole. Manj se ukvarjamo z otroki na predmetni stopnji. Tudi bibliopedagoške oblike so dobro razvite za mlajše; ko pa pridejo v knjižnico starejši, se navadno konča z ogledom knjižnice in pripovedjo o pravilih izposoje v knjižnici. Tu čaka mladinske knjižničarje še veliko dela. A najprej moramo doseči, da bo naše delo bolj poznano in spoštovano znotraj stroke same, kajti le preko tega bodo delo in pomen mladinskih knjižničarjev bolj spoštovali tisti, ki se z nami srečujejo pri našem delu.

Za zaključek naj zapišem tole: mislim, da ni nobena tragedija, če mladi bralci z mladinskih oddelkov odhajajo pred petnajstim letom, če jim to njihove bralne potrebe narekujejo, pomembno je, da bodo še vedno hodili v knjižnice, da bodo tja radi hodili, da bodo knjižnice prvo mesto, kjer bodo iskali

relevantne informacije. In če se to zgodi, smo mladinski knjižničarji odlično opravili svoje delo. Najvažnejše pa je, da bodo naši mladi bralci kot starši pripeljali svoje otroke v svojo mladostno knjižnico, z željo, da bi tudi njihovim otrokom tako priljubili knjigo, kot smo jo nekoč njim.

Literatura

Novljan, Silva. *Sodobne dejavnosti šolske knjižnice s posebnim ozirom na njene bibliopedagoške naloge pri izvajanju izobraževalnega programa učenja branja v osnovni šoli.* Ljubljana, 1996 (Dokt. disert.)

Normativi in standardi za splošno izobraževalne knjižnice, Ljubljana, 1982

Pennac, Daniel. *Čudežno potovanje. Knjiga o branju.* Ljubljana, 1996